

ZANIMIVA KRONIKA

Knjiga, o ljubljanskem Posavju v ljudski revoluciji

Sekcija medvojnih aktivistov Osvobodilne fronte rajona Ježica, ki deluje v Krajevni organizaciji Socialistične zveze delovnih ljudi Posavja, nam je za 30. obletnico zmage nad fašizmom pripravila lepo jubilejno knjižno edicijo z naslovom »Ljubljansko Posavje v ljudski revoluciji«.

Vsebinska edicija obsega misel ob 20. obletnici snovanja Krajevne skupnosti, oris nosilcev razvoja delavskega gibanja v ljudski revoluciji in kroniko važnejših vojnih dogodkov »Iz noči v jutro«. Edicija s kroniko pomembnih dogodkov je posvečena padlim borcem in drugim žrtvam NOB na Posavju.

Ljubljansko Posavje sestavljajo sedaj tri krajevne skupnosti: Posavje, Savlje — Kleče in Tomačevo — Jarše, ki so med vojno sestavljale rajon Ježico. Edicija zajema časovno obdobje od leta 1930 do konca vojne 1945. Napisana je na osemdesetih straneh in

ilustrirana s staro in novo podobo ljubljanskega Posavja. Sestavljajo jo kronike, borbene in revolucionarne zgodovine ljubljanskega Posavja, niso imeli namena izdelati popolno politično in socialno zgodovino tega področja, ampak ohraniti bistvo in jedro vsebine tega dogajanja, brez podrobnosti in navajanja vseh občanov, članov OF, ki so sodelovali in se borili v tej revoluciji. Edicija je prav posebej namenjena naši mladini, ki naj jemlje vzgled o ljubezni do domovine pri takrat mladih vzornikih, članih SKOJ in mladinski OF. Namenjena je tudi novim občanom v teh krajevnih skupnostih, ki so se naselili v zadnjih treh desetletjih, šolam, društvom in družbenopolitičnim organizacijam.

V pripravah za ljudsko revolucijo ni mogoče prezreti dejavnosti komunistov in vloge Komunistične partije Slovenije, po ustanovitvi kongresu I. 1937 na Cebi-

novem. O tem delu priča izvirno poročilo zadnjega izdajalskega župana ježenske občine Franca Severja, z naslovom »Komunistična akcija v polletju 1937« na straneh 10—14.

Za kontrarevolucionarni nastop ježenskega in ljubljanskega klerofašističnega vodstva pa bo pozornost pritegnila na objavljen listak prof. Franceta Škerlja, na straneh 57 — 60.

Najbolj bo verjetno pritegnila kronika o prvih posavskih partizanih, o delu mladine, o Vanku Snoju, prvi žrtvi okupatorja, o stricu Marku, o prvi partizanski zimi, o množičnemu oboroženemu odporu, oboroženi sili revolucije, terorju okupatorja in o obračunu z izdajalci.

Vse to je le del velikega revolucionarnega upora delovnih ljudi Posavja, ki so skupno z junaško Ljubljano pritegovali slovenske množice in svetovno javnost in o zmagoviti osvobodilni vojni s programom Osvobodilne fronte.

Knjigo lahko dobite v Krajevnih organizacijah SZDL Posavje, Savlje — Kleče in Tomačevo — Jarše za 25,00 din.

ŽRTEV NE BOMO POZABILI

Spomin žrtvam za svobodo so ob Dnevu mrtvih počastili tudi vojak iz vojašnice Ljube Serčerja. Po izredno občutenem govoru Staneta Komana v Gramozni jami so ga vojak naprosili, da jim je posebej spregovoril o talcih, ki so padli v Gramozni jami, o hudih časih med vojno, ki pa niso zavrlj naše poti k svobodi.

Vojak so bili nadvse pozorni poslušalci. Na koncu so jim za njihovo knjižnico podarili knjigo »Iz boja junaške Ljubljane«, vojak pa so samoiniciativno kupili še nekaj deset izvodov te knjige.

V SPOMIN ŽRTVAM ZA SVOBODO

Žalne slovesnosti ob Dnevumrtvih

»Solze, namenjene spominu dragih, naj nam zbistrijo pogled v prihodnost, v svet okrog sebe, da nam bo jasno, po kakšni poti moramo hoditi mi, ki smo živi in svobodni po zaslugi njih, katerih spomin globoko prizadeti častimo,« je dejal Stane Koman na žalni slovesnosti ob dnevu mrtvih pri spomeniku talcem v Gramozni jami.

Na žalni slovesnosti so nastopili še godba JLA, častni vod vojakov, učenci osnovnih šol Mirana Jarca, dr. Vita Kraigherja in Borisa Kidriča, dijaki I. gimnazije in gojenci šolskega centra za strokovno izobraževanje delavcev organov za notranje zadeve iz Tacna. Delegacije so k spomeniku položile vence.

Žalne slovesnosti so bile tudi pri partizanski grobnici v Stožicah, pred spomeniki na Črnučah, v Dolu, Tomačevem in Podgorici ter pri Kraljevi domačiji v Sentjakobu. Vence so položili tudi pred spominska obeležja v vseh krajevnih skupnostih.

Komemoracij se je udeležilo veliko število občanov, še posebej mladih.

Na sliki: spomenik talcem v Gramozni jami ob dnevu mrtvih.

Ivan Seljak-Čopić — Bežeča mati (linorez), detajl

Z Mačkom z Ježice sva ležala stisnjena v družbi petih jetnikov, v Šlajmerjevem domu, v majhni celici brez vrat. Bila sva zaskrbljena, kajti tu v policijskih zaporih se je kovala naša usoda. Srdljivost je rasla od ure do ure. Ta dan so v prvem nadstropju zverinsko prepevali. Ura je bila enajst dopoldne in iz hodnika je zadušilo po hrani.

»Kaj pa je danes na jedilnem listu? je vprašal Maček Skaverja iz Male vasi, ki je pokukal v našo luknjo.

»Phe, nič posebnega, žlobudra kot da bi se oni poscali v kotel.«

Na povelje so nas spravili v temačni hodnik, kjer smo obstali drug za drugim s pločevinastimi skodelicami v rokah. Sestavili smo red negibnih teles in ko je vsak dobil svoje, smo posedli po koteh s skodelicami v naročju. Čudno, v vsakem zaporu se izprazni kotel, tu pa je mineštra ostajala, le malokdo je imel voljo do jedi. Od prevelikega živčnega napora se ne da jesti, kljub lakoti. Tu vsakdo lahko dobi dodatek in tu je tudi vsakemu dana možnost, da znoži v napeti tišini in izoliranosti.

»Trde smo od strahu,« je potožila Tronteljeva v hodniku.

»Zakaj, kaj je?«

»Rodičevo so pretepli, hudiči, in kako pretepli!«

»Redka jed nam je obtičala v grlu kot kamen.«

»Človek bi najraje padel na zemljo, kakor list z drevesa in ugasnil, tako nas strašijo z gorjaco. Zaporji, mučenja, taborišča, to pomeni biti danes človek,« je dejal Komanov ata.

Utihi smo, premagani od utrujenosti, odreenosti, oropani hotenja, da bi mogli samo opazovati iz medle oddaljenosti strahoto časa. Zrak je postal lepši in z rokavi smo si brisali potne sragge strahu po zgubanih celih.

Zunaj pa je bilo lepo, zlato sončno jesensko popoldne, kot da ne bi bilo vojne.

Po končanem zaslišanju, ko so se mladi fantje-policijski agenti, znane ljubljanske barabice, utrudili od pretepanja in zasliševanja, so nas spustili za pol ure ven na zrak kot čredo živali.

Sprehajanje po dvorišču policijskih zaporov je bil kratek sprehod po tistem majhnem tlakovanom prostoru, stisnjenim

med visokimi stavbami, ki jih je vezal tri metre visok zid. Nad nami je bilo jasno nebo, po katerem so se vozili beli oblaki. Po strehah je bilo vse živo grulečih golobov. Čeprav smo še tako stegovali vratove, nismo videli ničesar drugega, kakor sive zidove z okni, in nebo nad nami. V krogu po dva, trije zaporniki mračnih misli in težkih korakov.

Ko sva z Mačkom prestopila stopnice iz podzemlja, so naju oči zasketele od premočne svetlobe. Za hip sva si jih pokrila z dlanimi, potem pa sva stopila v krog med sojetnike in potopila sva se vsak v svoje težave in skrbi. Po nekaj krogih sva zagledala v kotu Rodičevo,

je kot ujeta žival. Človeška moč ima svoje meje; pri nekom bližje, pri drugem dlje. Mnogo jih je bilo, pri katerih so se te meje ujemale z rešilno smrtjo med mučenjem. Ničesar niso vedeli, a kdo lahko jamči za drugega, ko pa spozna vsak svojo odpornost šele tedaj, ko se znajde na mučilih dvajsetega stoletja.

Danes so imeli prav ti agenti-prepeči v precepu Drago, pri kateri je bila zbiralna baza za nabrano blago, namenjeno partizanom, ki so ga prenašale ženske, med njimi tudi Rodičeva sama, na javko v Muljavo, na Pugled in v Dolomite. Ona je bila v tistem tako nevarnem času najbolj delavna aktivistka v našem delu Po-

otroka, morda zaradi grožnje, saj sem komaj prišel iz ježenskega bunkerja, kjer sem bil sam zaprt več kot teden dni. Tam ... tam, kjer se ni božalo.

»Likvidirali te bomo za najmanjšo stvar!« Te besede so mi brnele po ušesih kot veliki zvon. Zatajiti sem vest in bilo me je sram samega sebe. »Lahko je biti organiziran, lahko, če ničesar ne žrtvuješ!« je kričal človek v meni.

Ob tem spominu sem prijel Mačka za roko in kot eden sva stopila iz kroga in šla k Dragi, kljub mnogim očem.

»Se ne bi malo sprehodila?« sva jo nagovorila.

»Bi, vendar sama ne morem...« pogledala naju je s trpečimi in hvaljeznimi očmi.

»V troje bo menda šlo, kajne?« je dejal Maček.

»Bo, čeprav težko. Moram, sicer me bo zadušilo...«

Prijela sva jo vsak z ene strani in jo privedla v krog.

Policaju Jožetu so se oči kar zaskrile v mislih, da se veriga podaljšuje. V mislih, kako naju bodo še danes pestili na zaslišanju.

»Vaju ni strah?« je vprašala, ko smo se sprehajali v krog.

»Strah, ne! Stori la sva nekaj, kar je bilo treba storiti in to je bore malo v primerjavi s tistim, kar si že ti storila za našo stvar. Fant ti je padel v hribih, pretepli so te, pri tvojih stvih laseh in kdo naj ve...?«

Bolesten stek je presekaj stavek, saj je bil pretepeni Dragi vsak korak bolečina.

V cerkvenih stolpih je bila ura polnoči, ko so naš živi vragi vodili nazaj v zapore prisilne delavnice. Mesto je spalo, samo mi ... naše sence in mesec na nebu, ki je bilo polno belih ovčic, smo šli novemu, sivemu dnevu nasproti.

»Svojat smrđljiva! Sodrga, gremo... gremo!« so nas priganjali hlapci.

Pohiteli smo in naši koraki so prazno odmevali po pustih cestah, saj to ni bila več tista Ljubljana, ki je bila včasih ob teh urah še polna zaljubljenih parov.

»Hvala, fant!« je rekla Draga, ko sva jo pripeljala do vhodnih vrat prisilne delavnice. »Sedaj vidim, da naš človek tudi v ječi ni nikdar sam!«

Piše: Ciril Ramovž

ŠLAJMERJEV DOM

Rodičeva mama je bila ena najbolj neustrašnih aktivistkin Posavju. Sina je izgubila v partizanih in sama je preživela Golgota nemškega taborišča

naslonjeno na star zaboj. Crte na obrazu, vrtne oči so kričale, kaj vse je prestala na zaslišanju. Bila je osamljena, prepuščena sama sebi. Vsa okna policijske stavbe v pritličju, v prvem in drugem nadstropju, so bila zasedena z agenti, s špičletji in zagrizenimi policiji. Na najbolj vidnem mestu je bil črnorokec, policaj Jože. Opazoval je naše kretnje in lovil žrtve. Nič mu ni ušlo iz njegovega policijskega, zornega kota. Zloglasni Pernišek Jože je stanoval na našem koncu v Zupanovi ulici, v najbližji sosesčini. Vsi ki so hoteli mirno živeti in srečno preteči vojno, so iskali njegovo zaščito. Za nas pa je bil strah in trepet. Je že tako, vedno se najdejo hlapci, ki se oprimejo rešilne bilke in mimogrede zapravijo svojo vest, in zamešetarijo svojo čast in poštenje za kos kruha.

Mama Rodičeva je bila izdana. Trdo so zagrabil žensko, ki je veliko delala z njo. »Pošteno jo namažite, pa bo vse iztresla iz sebe!« Trdo so jo zagrabil in pod hudimi udarci je klonila. Videla se

savja. Sedaj pa je bila izpostavljena očem policajev-črnorokcev, morda zato, da bi se veriga odvila.

Ko sem jo zagledal, sem se v hipu spomnil morečega trenutka, ki je metal temen madež na mojo zavest...

Bilo je pred nekaj tedni, nekega zgodnjega nedeljskega jutra. Prejšnji večer so imeli mladinci trotilno akcijo. Vse ceste so bile nasute s propagandnimi lističi. Bil sem doma v prvi gostilniški sobi. Oče je kadil pipo in kibiciral kvartopircem. Jaz pa sem slučajno pogledal skozi okno, v tisto pusto vreme. Zagledal sem žalošten prizor: mladi fantje, domačini, po večini iz spodnje vasi, so gnali po cesti Drago in še dva, tri dekleti. Zgodaj zjutraj so jo vrgli iz postelje kot eno najbolj zaznamovanih garjevih ovc. Nagnali so jo kljub slabemu zdravju in sivim lasem.

Ko sem jo s strani gledal, me je nekaj stisnilo pri srcu in zašepetalo: »Pojdi, pomagaj ji! Pokaži, da ni sama!« Toda v meni je bilo preveč strahu, morda zaradi